

Lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle ehdotuksesta taiteen perusopetuksesta annetun lainsäädännön uudistamiseksi

Esitys taiteen perusopetuksen lainsäädännön uudistamisesta

Taiteen perusopetuksen lainsäädännön uudistamista valmistellut työryhmä ehdottaa, että nykyinen laki taiteen perusopetusta korvattaisiin uudella lailla. Samalla esitetään muutettavaksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia ja eräitä muita lakeja. Lisäksi työryhmä ehdottaa uutta mallia taiteen perusopetuksen valtionrahoitusjärjestelmäksi.

Uudistettu lainsäädäntö ja valtionrahoitusjärjestelmä ohjaisivat koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia toteuttamaan saavutettavaa, laadukasta ja vaikuttavaa opetusta sekä kannustaisivat tarvittaviin ja tarkoituksenmukaisiin uudistuksiin ja vahvempaan yhteistyöhön. Tavoitteena on, että taiteen perusopetuksen oppilaitoskenttä säilyy moninaisena ja lainsäädäntö mahdollistaa alueellisesti tarkoituksenmukaisia ratkaisuja taiteen perusopetuksen toteuttamisen ja kehittämisen osalta. Tarkoitus on myös selkeyttää taiteen perusopetuksen koulutusmuodon rakennetta.

Esityksessä taiteen perusopetusta ehdotetaan opetettavan jatkossa kahden oppimäärän sijaan yhden, 50 opintopisteen laajuisen oppimäärän mukaan. Laissa säädettäisiin myös valtionavustuksella rahoitettavasta uudesta vastuutehtävästä sekä valtion opetushallintoviranomaisten tietojensaantioikeudesta.

Laissa säädettäisiin koulutuksen järjestäjistä, koulutuksen järjestämisestä sekä koulutuksen järjestäjien keskinäisestä ja muiden yhteisöjen kanssa toteutettavasta yhteistyöstä. Taiteen perusopetus säilyisi edelleen tavoitteellisesti etenevänä eri taiteenalojen koulutusmuotona, joka tukisi mahdollisuuksia hakeutua eri taiteenalojen jatko-opintoihin.

Laissa olisi säännökset muun muassa opetussuunnitelmasta, koulutuksen järjestämisluvasta, henkilöstöstä, oppilaaksi ottamisesta, oppilasmaksuista, oppilaan osaamisen arvioinnista, todistuksesta ja koulutuksen arvioinnista.

Esityksessä uudistetaan valtionosuusjärjestelmää siten, että se turvaisi taiteen perusopetuksen taiteenalakohtaisen ja alueellisen saatavuuden ja saavutettavuuden. Esityksen tavoitteena on, että taiteen perusopetuksen valtionosuusjärjestelmä olisi vakaa, ennustettava ja riittävän yksinkertainen, jotta sen toimeenpano ja määräytymisen perusteet olisivat selkeät ja ymmärrettävät.

Taiteen perusopetuksen rahoituksessa laskennallisen valtionosuusrahoituksen suoritteena säilyisi edelleen opetustunti. Rahoitus perustuisi vuosittain tarkistettavaan yksikköhintaan. Valtionosuuslaskenta perustuisi toteutuneiden opetustuntimäärien lisäksi opetukseen osallistuvien oppilaiden määrään sekä oppimäärän suorittaneiden oppilaiden määrään.

Esitys on valmisteltu siten, että sen sisältämät uudistukset olisivat pääosin toteutettavissa valtiontalouden näkökulmasta kustannusneutraalisti. Valtionosuusrahoitteisten oppilaitosten määrän lisääminen ja opetustarjonnan laajentaminen edellyttäisi kuitenkin työryhmän esitykseen sisältyvää 10 miljoonan euron lisäystä valtion talousarvioon.

Yleiset havainnot taiteen perusopetuksen lainsäädännön uudistamisesta (muut kommentit)

Pienten taiteen perusopetuksen oppilaitosten näkökulmasta lakiehdotus ei ole täysin toivottava.

Talouteen ja toimintaan eniten kielteisesti vaikuttava ja jopa epärealistinen ehdotus on opetustuntimäärän muutos. Nykyiseen yleisen oppimäärän tuntimäärään (500 h) verrattuna taiteen perusopetuksen opetustuntimäärä kaksinkertaistuisi. Tämä vaatisi oppilaille lisää opintovuosia ja

vuositasolla opetustuntimäärien kasvattamista, henkilöstömäärän tuplaamista sekä opetustilatarpeen rajua kasvua ilman varmuutta taloudellisesta kompensaatiosta. Tanssiopisto Uusikuun kohdalla tulo-rahoituksen kasvun pitäisi tulla sekä valtionosuuden että kuntaosuuksien kasvun kautta.

Lakiehdotuksesta jää vaikutelma, että erityisesti oppimäärää koskeva lakimuutosehdotus on tehty suurten kaupunkien ja voimassa olevan lain laajaa oppimäärää (1300 h) tarjoavien oppilaitosten näkökulmasta.

Oppimäärää koskeva muutosehdotus – vaikkakin se on kompromissi – sivuuttaa sen tosiasian, että Suomi on alueiltaan eriytynyt. Useiden tutkimusten ja selvitysten perustella voidaan todeta, että väestörakenteen muutos, muuttoliike, sosioekonomiset erot, alueiden eriarvoisuus ja niiden tyhjeneminen, erot terveydessä ja hyvinvoinnissa, taloudellinen epävarmuus, varallisuuden jakautuminen, koulutus- ja ammattitaustan mukainen jakautuminen sekä poliittisen osallistumisen eriytyminen ovat indikaattoreita, jotka viittaavat revenneeseen maisemaan, jonka osat liikkuvat pikemminkin pidemmälle erilleen kuin pysyvät yhdessä. Kärjistäen todettuna alueilla eletään erilaisissa todellisuuksissa.

Yllä mainittuun toimintaympäristöön sopii erittäin huonosti yksi oppimääräkriteeri, vaikka suomalainen koulutusjärjestelmä onkin perinteisesti perustunut vastaaviin linjauksiin. Tästä näkökulmasta taiteen perusopetuksesta laadun vahvistaminen onkin ymmärrettävä ja kannatettava. Vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen kenttä on kuitenkin niin moninainen, että siinä yllä mainittu eriytymiskehitys näkyy korostetun voimakkaasti.

Esimerkiksi negatiivisen väestökehityksen alueilla opetustuntimäärän kaksinkertaistaminen on erittäin haastavaa: tanssiopisto Uusikuun toiminta-alueella alle 15-vuotiaiden määrä on vähentynyt noin 2000 henkilöllä viimeisen 10 vuoden aikana. Opetusmäärän lisääminen yhteistyön kautta on sekin erittäin haastavaa, koska soveltuvia järjestäjäkumppaneita ei usein yksinkertaisesti ole. Tanssiopisto Uusikuun vuonna 2024 toteutettu niin sanottu kunnallistaminen perustui osaltaan juuri siihen, että muita vaihtoehtoja vastuutahoksi ei käytännössä ollut. Opetuksen laadun näkökulmasta on myös otettava huomioon, että opintokokonaisuuksien jyvittäminen eri vastuutahoille tekee kokonaisuudesta sirpaleisen ja asettaa merkittäviä haasteita opetussuunnitelmatyölle.

Mainittu yksi oppimääräkriteeri on erikoinen myös siitä näkökulmasta, että eriytymiskehityksen vuoksi esimerkiksi kuntien lakisääteiset tehtävät tulevat todennäköisesti eriytymään jo lähitulevaisuudessa. Taiteen perusopetuksesta annettu laki kulkisi vastavirtaan. Onkin syytä painottaa, että pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa tunnistetaan kuntien erilaistuminen ja sen salliminen niiden tulevaisuuden toimintaedellytysten turvaamiseksi. Vaikka hallitusohjelmassa on kyse nimenomaan kunnista, olisi suotavaa, että hallitusohjelman kirjauksen taustalla oleva toimintaympäristön muutos otetaan huomioon nykyistä selkeämmin myös taiteen perusopetusta koskevassa laissa.

Selvitystyöryhmän raportissa huomioidaan aivan oikein, että yhteen oppimäärään siirtymisellä olisi merkittäviä vaikutuksia niille oppilaitoksille, jotka tällä hetkellä antavat 500 opetustunnin laajuista yleisen oppimäärän mukaista opetusta. Samalla todetaan, että iso osa näistä ei saa toimintaansa opetustuntikohtaista valtionosuutta. Mikäli koulutusta ei olisi jatkossa mahdollista järjestää ja toteuttaa taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä, olisi oppilaitosten toiminta jatkossakin pääasiassa kunnan tai muun rahoituksen sekä oppilasmaksujen varassa.

Pyhjärven kaupungin ylläpitämä tanssiopisto Uusikuu antaa yleisen oppimäärän mukaista opetusta ja on vos-rahoituksen piirissä. Uusikuun kaltaiset opistot ovatkin lakiehdotuksen väliinputoajia: pahimman tapauksen skenaariossa sen sijaan, että niiltä käytännössä viedään mahdollisuus päästä opetustuntikohtaisen valtionosuuden piiriin, ne menettävät nykyisen vos-rahoituksen. Toisin sanoen ei poistu tai vaikeudu pelkästään optio tulevasta rahoituksesta, vaan menetetään jo olemassa olevaa rahoitusta, mitä taas on äärimmäisen vaikea kompensoida erittäin kireän yksityisen ja julkisen talouden tilanteessa.

Tämä vaihtoehto on syytä ottaa vakavasti, sillä siinä konkretisoituu laatua ja saavutettavuutta parantamaan pyrkivän lain enemmän kuin mahdollinen tarkoittamaton seuraus, joita lakiuudistuksilla aina myös on. Vielä tässä vaiheessa näitä vaikutuksia on mahdollista minimoida.

Muut lakimuutosehdotukset eivät ole kunnan tai oppilaitoksen näkökulmasta merkittäviä.

Yksityiskohtainen lausunto ehdotuksesta taiteen perusopetuksen laiksi

1. Ehdotus laiksi taiteen perusopetuksesta. Mitä mieltä olette työryhmän seuraavista esityksistä:

1 § Taiteen perusopetuksen tarkoitus ja tavoitteet

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

3 § Opetussuunnitelma, oppimäärän mitoitus ja laajuus

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Muutosehdotus. Taiteen perusopetuksen oppimäärän laajuus on 30–50 opintopistettä/ 600–1 000 opituntia.

Esitämme opintopisteiden määräksi vähintään 30 (600 h) ja enintään 50 (1000 h). Pykälään tulisi selvytyden vuoksi lisätä myös oppituntimäärä, koska mm. 12 §:ssä puhutaan oppituntimäärästä. Tanssiopisto Uusikuu on yleisen oppimäärän (500 h) mukaista taiteen perusopetusta antava tanssioppilaitos, jolla ei ole tällä hetkellä taloudellisia tai toiminnallisia mahdollisuuksia kaksinkertaistaa taiteen perusopetuksen opetustuntimäärää. Lakiehdotuksen toteutuminen edellyttäisi taloudellisten ja toiminnallisten resurssien kaksinkertaistamista.

Toinen, vähemmän toivottava mutta siedettävä vaihtoehto on asettaa opintopisteiden määräksi esimerkiksi 40 (800 h).

Suomessa on 308 kuntaa, joista alle 10 000 asukkaan kuntia on 211 eli 2/3. Mahdollisuus 1000 oppitunnin opetustuntimäärän toteuttamiseen lienee käytännössä vain niillä kunnilla/oppilaitoksilla, jotka jo nyt järjestävät laajan oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta ja vain noin parinkymmenen suurimman kaupungin oppilaitoksilla. Muilta paikkakunnilta/oppilaitoksilta taiteen perusopetus tulisi todennäköisesti siirtymäkauden jälkeen loppumaan kokonaan, mikä on vastoin lakimuutoksen perimmäistä tarkoitusta eli koko maan kattavaa opetustarjontaa.

Suomessa toimii 259 taiteen perusopetuksen oppilaitosta. Lisäksi 120 kansalaisopistoa antaa taiteen perusopetusta. Selvityksestä ei käy ilmi, kuinka moni oppilaitoksista antaa laajaa ja kuinka moni yleisen

oppimäärän taiteen perusopetusta. Tämä tieto on oleellisen tärkeä talouden ja opetusresurssien näkökulmasta.

Kuten selvityksessä todetaan, toiminta keskittyy Uudellemaalle, Pirkanmaalle ja Varsinais-Suomeen. Siten myös yksityiset oppilaitokset keskittyvät samoille alueille. Samoille alueille keskittyy niin ikään laajan oppimäärän taiteen perusopetus. Pienemmillä paikkakunnilla ei ole yksityisiä oppilaitoksia. On vain kansalaisopistoja, jotka antavat pääosin yleisen oppimäärän taiteenperusopetusta.

Resurssien lisäksi toinen syy vähentää opintopisteiden määrää lakiehdotuksesta on oppilaiden opintojen keskeytysten kasvaminen opintovuosimäärän lisääntyessä. 50 opintopistettä suorittaakseen oppilaan tulisi opiskella taidealaa noin 11 vuotta. Jos oppilas aloittaa 7-vuotiaana taiteen perusopinnot, hän on 18-vuotias, kun hän on opinnot kokonaan suorittanut. Todennäköisyys sille, että opiskelija lukion viimeisillä luokilla jatkaisi vielä taidekoulussa, on hyvin pieni. Jos oppilas on siirtynyt peruskoulun jälkeen ammatillisiin opintoihin, mikä tarkoittaa monille nuorille muuttoa kotoa pois, hän joutuu keskeyttämään todennäköisesti taideopintonsa jo aiemmin.

Olisi tärkeää tietää tuntimääräpäättöksen taustatietona laajaa oppimäärää tarjoavien oppilaitosten tilastoja koko opintokokonaisuuden suorittajien määrästä. Opintonsa aloittajista nimittäin vain pieni osa näyttäisi suorittavan opinnot loppuun asti jopa yleisen oppimäärän opiskelijoista, saati laajan oppimäärän opiskelijoista.

Kolmas seikka on taiteenalakohtaiset erot itsenäisen työskentelyn määrissä. Esimerkiksi musiikin yksilöopetuksessa iso osa opinnoista on itsenäistä harjoittelua. Sen sijaan esimerkiksi tanssin opiskelu tapahtuu lähes yksinomaan lähiopetuksena oppitunneilla. Aiemmassakaan laissa ei otettu huomioon taidealakohdaisia eroja lähiopetuksen ja itsenäisen opiskelun välillä, joten olisi toivottavaa, että tämä näkökohta huomioitaisiin tässä lakiuudistuksessa.

4 § Kunta koulutuksen järjestäjänä

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

5 § Koulutuksen järjestämislupan saanut koulutuksen järjestäjä

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

7 § Koulutuksen järjestämislupa

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

8 § Koulutuksen järjestämisluvan muuttaminen ja peruuttaminen

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

9 § Koulutuksen järjestäminen ja muu toiminta

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Muutosehdotus: Oppilaitos voi taiteen perusopetuksen ohella järjestää myös muuta taiteen ja kulttuurin opetusta sekä muuta taide- ja kulttuuritoimintaa.

10 § Yhteistyö

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

11 § Vastuutehtävä

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

12 § Valtion rahoitus

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Yleinen kommentti:

- Oppimäärän suorittaneiden määrä yhtenä suoritemittarina on sinällään hyvä, mutta ongelmallinen. Ennen lain hyväksymistä kannattaa selvittää, kuinka moni opiskelijoista suorittaa nykyisen lain mukaisen oppimäärän.
- Rahoituksen perusosan ja lisäosan painoarvojen muutos vuoteen 2040 mennessä on liian radikaali ottaen huomioon edellä mainittu päättötodistuksen saajien osuus tällä hetkellä. Oppimäärän laajuuden kasvu esitetyllä tavalla kärjistäisi edelleen tilannetta.

13 § Henkilöstö

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

14 § Oppilaaksi ottaminen

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

15 § Oppilailta perittävät maksut

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

16 § Oppilaan osaamisen arviointi ja todistus

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

18 § Tietojensaanti- ja ilmoitusoikeus

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

19 § Koulutuksen arviointi

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

Siirtymäsäännökset (lakiesityksen 22–24 §:t)

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

-

2. Esityksen sisältämä uusi valtionrahoitusmalli.

Mitä mieltä olette työryhmän esityksestä:

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

3. Ehdotus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta.

Mitä mieltä olette työryhmän esityksestä:

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

20 § Taiteen perusopetuksen opettajan kelpoisuus

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

4. Ehdotus asetukseksi taiteen perusopetuksesta.

Mitä mieltä olette työryhmän ehdotuksesta:

Valitse sopivin

Kannatan

En kannata

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

Muut kommentit ja huomiot:

-

Pyydämme, että kommentti aloitetaan viittaamalla työryhmän ehdotuksen lukuun, alakohtaan, kappaleeseen tai pykälään. Jos kommentti ei koske mitään tiettyä esityksen kohtaa, pyydämme, että kommentti aloitetaan sanoilla "Yleinen kommentti"